

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Одним із принципів вивчення іноземних мов є принцип культуровідповідності і міжкультурної взаємодії, який передбачає таку організацію навчального процесу, за якої викладач враховує національно-культурні особливості країни, мова якої вивчається.

Відомо, що метою навчання іноземним мовам є формування іншомовної комунікативної компетенції, яка включає в себе мовну компетенцію (фонетичну, граматичну, лексичну, орфографічну), мовленнєву компетенцію (аудіювання, говоріння, читання та письмо) та соціокультурну. Соціокультурна компетенція в свою чергу складається з країнознавчої і лінгвокраїнознавчої компетенцій.

Країнознавча компетенція – це знання учнів про культуру країни, мова якої вивчається (знання історії, географії, економіки, державного устрою, особливостей побуту, традицій та звичаїв країни). Лінгвокраїнознавча компетенція передбачає оволодіння учнями особливостями мовленнєвої та немовленнєвої (міміка, жести, що супроводжують висловлювання) поведінки носіїв мови в певних ситуаціях спілкування, тобто сформованість в учнів цілісної системи уявлень про національно-культурні особливості країни, що дозволяє асоціювати з мовною одиницею ту ж інформацію, що й носії мови, і досягати у такий спосіб повноцінної комунікації. [7; 43]

Соціокультурна компетенція - це вміння і готовність застосовувати сукупність соціолінгвістичних, соціопсихологічних, країнознавчих та міжкультурних знань для досягнення порозуміння між особами або групами, які є представниками різних соціумів, мовними засобами та в межах соціокультурного контексту однієї із сторін [8; 10-11].

Питання формування соціокультурної компетенції як одного з показників готовності особистості до міжкультурної комунікації розглядалися такими вченими як М.Аріян, Н.Бориско, Н.Гез, І.Зимня, Н.Ішханян, С.Козак, О.Коломінова, З.Корнаєва, О.Леонтєв, С.Ніколаєва, Т.Опанасенко, Ю.Пассов, О.Первак, В.Редько, Л.Рудакова, Н.Саланович, В.Скалкін, В.Топалова, Т.Третьякова та ін..

Оволодіння соціокультурною компетенцією ставить за мету ознайомлювати тих, хто вивчає мову з національно-культурною специфікою мовленнєвої поведінки і формувати в них уміння користуватися елементами соціокультурного контексту, необхідними для породження і сприйняття мовлення з точки зору носіїв мови. Цими елементами є не лише певні країнознавчі, культурологічні чи історичні реалії, а й так би мовити «фонові знання», відомі всім носіям мови. До них можна віднести певні звичаї, правила, норми, соціальні установки, умовності, ритуали, стереотипи, а також сукупність невербальних засобів, як-от жести чи міміка. Така інформація дає можливість іноземцеві влитися в чужоземну культуру, осягнути її і усвідомити, а часто й пережити її «зсередини». Такій інформації не можна навчитись, працюючи по звичайних підручниках, читаючи тексти, вивчаючи граматику. Можна чудово володіти мовою, але бути чужинцем серед справжніх носіїв цієї мови. Таку інформацію можна здобути лише занурившись в іншомовне середовище і поживши повсякденним життям носіїв мови.

Усі компоненти соціокультурної компетенції взаємопов'язані через поняття культурного та соціального контекстів і оволодіння ними має відбуватися комплексно. Якщо контекст культури передбачає знання реалій, загальних для всього народу-носія, то соціальний контекст - це знання конкретних соціальних умов спілкування, прийнятих у країні, мова якої вивчається. Відтак соціокультурна компетенція є вмінням людини усвідомлено враховувати знання соціального і культурного контекстів країни у процесі іншомовного спілкування.[6]

П. Бех зазначає, що соціокультурна компетенція включає знання, навички та вміння критично орієнтуватися в основних відмінностях, особливостях, перевагах та досягненнях культур країн, мова яких вивчається як іноземна, та культур народів України, висловлювати свою обґрунтовану думку щодо нової культури і порівнюваних культур у цілому, розуміти

реалії культури, що вивчається, толерантно, з повагою ставитися до інших культур. Соціолінгвістична компетенція розглядається вченим як знання, навички і вміння інтерпретувати та використовувати мовні й мовленнєві одиниці, тексти та ситуації з урахуванням лінгвокраїнознавчих реалій і соціолінгвістичних родових, вікових, професійних, національних та територіальних особливостей тих, хто спілкується [2; 35-36].

Інформаційні технології створюють необмежену кількість можливостей для урізноманітнення та інтенсифікації навчального процесу. Їхнє використання на уроках іноземної мови сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів, спонукає проявити активність та креативність, підвищує мотивацію до вивчення мови та поглиблює між предметні зв'язки. Саме аудіовізуальні засоби створюють надзвичайно широкі можливості для формування як країнознавчих так і лінгвокраїнознавчих компетенцій.

Аудіовізуальні засоби навчання (від лат. *audire* – слухати і *visualis* – зоровий) – один із засобів освітніх технологій навчання з використанням розроблених аудіовізуальних навчальних матеріалів.[5] До аудіовізуальних засобів можна віднести телепередачі, телефільми, відеофільми, відео фрагменти та навчальні фільми.

Фільми є дуже ефективним засобом формування соціолінгвістичної компетенції в усному спілкуванні, головним чином тому, що демонструють цілісні сценарії, наочно представляють соціокультурну реальність, контекст і ситуацію спілкування у вербальному і невербальному плані вираження; дозволяють формувати у студентів стійкі асоціації певного ситуативного контексту з очікуваним вербальним і невербальною поведінкою.[4; 108]

Фільми слід підбирати відповідно до комунікативної компетенції учнів, їхнього віку, інтересів та потреб. Вони повинні відображати сучасні реалії життя іноземномовного суспільства та бути цікавими для глядача.

Відео технологія дозволяє використовувати записи із зупинками або вибірково; розділення двох каналів (аудіо та відео) і використання стоп-кадру дозволяє проводити дискусію щодо відео зображення, дає можливість викладачеві розтлумачити певні моменти, які можуть бути незрозумілими для учнів. Специфіка відео полягає в тому, що воно, поєднуючи зорові та звукові образи, пропонує учням мовленнєву ситуацію, в якій вони за допомогою викладача можуть опинитися у ролі активних учасників комунікації.

Слід зазначити, що ні в якому разі перегляд відео не може проходити пасивно. Тому центральною фігурою під час перегляду на занятті є викладач, який повинен організувати активне сприйняття фільму та наступну комунікативну діяльність учнів. Формування соціокультурної компетенції буде успішним за умови організації вчителем і виконання учнями ряду спеціально розроблених і підібраних вправ, які сприятимуть формуванню наступних умінь:

- проводити паралелі між двома культурами;
- звертати увагу і вибирати соціокультурні явища згідно завдання вчителя;
- характеризувати та оцінювати соціокультурні реалії;
- висловлювати власну думку;
- знати і розуміти історичні події країни, мова якої вивчається;
- формувати позитивне ставлення до іншої культури;
- інтерпретувати соціокультурну інформацію для формування вмінь критичного мислення;
- коментувати іншомовний матеріал соціокультурного змісту;
- вирішувати соціокультурні завдання в спеціально створених комунікативних ситуаціях.

На сьогоднішній день існує велика кількість різноманітних країнознавчих навчальних фільмів. Гарно зарекомендували себе курси *Window on Britain* (Oxford University Press), *Headway Video* (Oxford University Press), *This is Britain* (Oxford University Press), *Friends in London* (Longman). Вони супроводжуються робочими зошитами, що дозволяє не просто переглядати відео, а й виконувати різноманітні завдання, спрямовані на покращене розуміння побаченого та закріплення певних мовних та граматичних одиниць, які

зустрічаються у переглянutoму епізоді. Книга для вчителя, яка також додається до відео курсів, наповнена безліччю ідей та підказок щодо різноманітної та ефективної роботи з курсом, як в аудиторному так і в самостійному режимі.

Будучи надзвичайно інформативними і багатоцільовими, дані відео курси охоплюють діапазон навчання мові від початкового рівня до рівня вільного спілкування на побутові теми. Відеоматеріали цікаві й корисні не тільки завдяки гарній мовній інформації (слова, фрази, лінгвокраїнознавчі реалії), а й завдяки розширенню фонових знань, пов'язаних з історією, культурою, мистецтвом, архітектурою, географією країни. Містяться велику кількість пізнавальної інформації про Великобританію, дані фільми вводять глядачів в повсякденне життя героїв. Переглядаючи відео можна спостерігати за певними жестами і мімікою, притаманними для носіїв мови, знайомитися з культурою через такі елементи як одяг, особливості інтер'єру, манера поведінки, постава, жести, етикет.

Сучасні аудіовізуальні технології не лише допомагають реалізувати особистісний підхід до навчання, а й максимально наближають процес навчання до реальних умов життя. Використання навчального відео на уроках значно інтенсифікує навчальний процес, сприяє підвищенню мотивації до вивчення мови, сприяє швидкому формуванню великої кількості елементів спонтанного мовлення і мовленнєвих кліше, сприяють формуванню соціокультурних компетенцій.

Література:

1. Бориско Н.Ф. Теоретические основы создания учебно-методических комплексов для языковой межкультурной подготовки учителей иностранных языков (на материале интенсивного обучения немецкому языку): дис. доктора пед. наук: 13.00.02 / Бориско Наталия Федоровна. – К., 2002 – 508с.
2. Бех П. 3 позицій комунікативної орієнтації // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2002. – № 1– 2. – С. 34 – 40.
3. Гез Н.И. Формирование коммуникативной компетенции как объект зарубежных методологических исследований // Иностранные языки в школе. – 1985. – №2. – С.17-24
4. Дубровін М.І. Про створення кінокольцовок для організації перцептивно-мнемічної діяльності учнів на початковому етапі навчання іноземної мови // Аудіовізуальні і технічні засоби в навчанні / Під ред. ГГ. Городилова, Л.П. Мухіна – М.: МГУ, 1975. – С. 103 - 112.
5. Кузьмінський А.І. Педагогіка у запитаннях і відповідях [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://pidruchniki.ws/>
6. Ларіонова О.І. Особливості формування соціокультурної компетенції у немовному вузі на матеріалі іноземної мови [Електронний ресурс] // підсумки конференції «Ключові проблеми сучасної науки – 2009» // Режим доступу: http://www.rusnauka.com/Page_ru.htm
7. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е випр. і перероб. / [кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої]. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
8. Рамкова програма з німецької мови для професійного спілкування для вищих навчальних закладів України / [С. М. Амеліна, Л. С. Аззоліні, Н. Є. Беньямінова та ін.]. – К. : Ленвіт, 2006. – 90 с.